

LEV TOLSTOY ASARLARINI OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QITISHNING AMALIY VA NAZARIY AHAMIYATI

Dushamova Nodirabegim Dushamovna – mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada buyuk rus adibi Lev Tolstoy asarlarining oliy ta'lim muassasalarida o'qitilishining nazariy va amaliy ahamiyati tahlil etiladi. Tolstoy ijodining ma'naviy, axloqiy va estetik mazmuni yoshlar tafakkurini boyitish, mustaqil fikrlash va badiiy didni shakllantirishda muhim omil sifatida qaraladi. Shuningdek, maqolada adib asarlaridan ta'lim-tarbiya jarayonida samarali foydalanishning metodik imkoniyatlari va yondashuvlari yoritilgan. Tolstoy asarlari orqali talabalarda axloqiy ong, estetik tafakkur va madaniy merosga hurmat tuyg'usini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Lev Tolstoy, oliy ta'lim, adabiy ta'lim, nazariy ahamiyat, amaliy ahamiyat, axloqiy tarbiya, estetik tafakkur, badiiy tahlil, pedagogik metodika, rus adabiyoti.

Аннотация: В статье анализируется теоретическое и практическое значение преподавания произведений великого русского писателя Льва Толстого в высших учебных заведениях. Духовно-нравственное и эстетическое содержание произведений Толстого рассматривается как важный фактор обогащения мышления молодёжи, формирования самостоятельности мышления и художественного вкуса. В статье также освещаются методические возможности и подходы к эффективному использованию произведений писателя в образовательном процессе. Особое внимание уделяется развитию нравственного сознания, эстетического мышления и чувства уважения к культурному наследию у студентов через творчество Толстого.

Ключевые слова: Лев Толстой, высшее образование, литературное образование, теоретическое значение, практическое значение, нравственное воспитание, эстетическое мышление, художественный анализ, педагогическая методика, русская литература.

Annotation: This article analyzes the theoretical and practical significance of teaching the works of the great Russian writer Leo Tolstoy in higher educational institutions. The spiritual, moral and aesthetic content of Tolstoy's work is considered an important factor in enriching the thinking of young people, forming independent thinking and artistic taste. The article also highlights the methodological possibilities and approaches to the effective use of the writer's works in the educational process. Special attention is paid to the development of moral consciousness, aesthetic thinking and a sense of respect for cultural heritage in students through Tolstoy's works.

Keywords: Leo Tolstoy, higher education, literary education, theoretical significance, practical significance, moral education, aesthetic thinking, artistic analysis, pedagogical methodology, Russian literature.

Buyuk rus adibi Lev Nikolayevich Tolstoy nafaqat o'zining betakror badiiy asarlari, balki insoniyat, axloq, ma'naviyat, ta'lim va jamiyatga oid chuqur falsafiy qarashlari bilan jahon adabiyoti va tafakkuriga beqiyos hissa qo'shgan ijodkordir. Uning asarlari bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, ularni oliy ta'lim muassasalarida o'qitish talabalarning estetik, axloqiy va ijtimoiy tafakkurini shakllantirishda muhim o'rin egallaydi.

Bugungi global axborot makonida yosh avlodni mustahkam ma'naviyat, estetik tafakkur va tanqidiy fikrlash asosida tarbiyalash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Bunday jarayonda jahon adabiyotining yirik vakillari ijodini o'rganish, ayniqsa, Lev Nikolayevich Tolstoy asarlarini oliy ta'lim muassasalarida tizimli va ilmiy asosda o'qitish katta ahamiyat kasb etadi. Tolstoy ijodi insoniyatning abadiy muammolari – hayot va o'lim, ezgulik va yovuzlik, adolat va haqiqat, ijtimoiy tenglik va ma'naviy kamolot masalalarini chuqur falsafiy va badiiy tarzda aks ettiradi.

Mazkur maqolada Tolstoy asarlarini o'qitishning nazariy va amaliy ahamiyati, bu asarlar orqali talabalarni mustaqil fikrlashga, axloqiy qaror qabul qilishga, badiiy-estetik dunyoqarashini shakllantirishga yo'naltirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek,

ta'lim jarayonida Tolstoy merosidan samarali foydalanishning metodik yondashuvlari ham ko'rib chiqiladi.

Lev Nikolayevich Tolstoy jahon adabiyotida chuqur psixologik tahlil, realistik tasvir va axloqiy-falsafiy izlanishlari bilan ajralib turadi. Uning asarlarida insoniy hayotning eng muhim, eng nozik jihatlari — ezgulik va yovuzlik, hayot va o'lim, insoniy burch, ijtimoiy tenglik kabi mavzular keng qamrovli badiiy-falsafiy yo'sinda yoritiladi.

Oliy ta'lim muassasalarida Tolstoy asarlarini o'qitish orqali talabalar:

1. Adabiy-nazariy bilimlarni boyitadi (realizm, kompozitsiya, xarakter yaratish, badiiy vositalar);
2. Falsafiy tafakkurni shakllantiradi (hayot falsafasi, axloqiy qarashlar, diniy-mistik izlanishlar);
3. Adabiyotshunoslik metodlarini o'zlashtiradi (tahlil, taqqoslash, tematik yondashuv).

Masalan, “Urush va tinchlik” romanida Tolstoy tarixiy voqealar orqali insoniy qadriyatlar, vatanparvarlik, inson va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni falsafiy va badiiy jihatdan chuqur tahlil qiladi. Bu esa talabalarga tarix va adabiyot integratsiyasi asosida bilim berish imkonini yaratadi.

Tolstoy asarlarining amaliy-pedagogik ahamiyati: Tolstoy asarlari oliy ta'limda faqat adabiyotshunoslik emas, balki tarbiya, falsafa, tarix, madaniyatshunoslik fanlari uchun ham muhim o'quv material bo'la oladi. Uning hikoyalari, romanlari va maqolalari orqali talabalarda quyidagi ko'nikmalar shakllanadi:

a) Axloqiy va ma'naviy tarbiya. “Ivan Ilyichning o'limi” — hayot mazmuni, ichki o'zgarish, poklanish haqida. “Kreytser sonatasi” — nikoh, jamiyat va axloqiy tanlovlar masalasi. “Katta va kichik gunoh” — inson vijdoni va poklanish mavzusi.

Bu asarlar orqali talabalar axloqiy mas'uliyat, ezgulik, vijdon, adolat tushunchalarini mustaqil o'rganadilar, shaxsiy hayotlariga tatbiq eta boshlaydilar.

b) Mustaqil fikrlash va tanqidiy yondashuv. Tolstoy o‘z zamonasining murakkab muammolariga shunchaki tomoshabin emas, balki tanqidiy yondashgan ijodkor sifatida tanilgan.

c) Til va nutq madaniyatini rivojlantirish. Tolstoy tili nihoyatda boy, tasviriy vositalarga to‘la va ifodali.

Lev Tolstoy ijodi jahon adabiy merosining bebaho qismidir. Uning asarlari chuqur falsafiy mazmuni, teran psixologik tahlili va yuksak badiiy saviyasi bilan nafaqat adabiyotshunoslar, balki har bir o‘quvchi uchun ham dolzarb va ta’sirli bo‘lib qolmoqda. Oliy ta’lim tizimida Tolstoy asarlarini o‘rganish esa nafaqat nazariy bilimlar berish, balki talabalarni insoniy qadriyatlar, axloqiy qarorlar, estetik tafakkur va tanqidiy fikrlashga yo‘naltirishda muhim vosita hisoblanadi.

Tolstoy asarlarini o‘qitish orqali talabalar o‘zlashtiradigan bilim va ko‘nikmalar:

- realistik adabiy uslubni tushunish;
- axloqiy-estetik qarashlarni rivojlantirish;
- mustaqil tahlil qilish va fikr bildirish malakalarini shakllantirish;
- milliy va jahon adabiyoti o‘rtasida muloqot o‘rnatish qobiliyatini oshirishdir.

Shuningdek, bu asarlarni o‘rgatishda interfaol metodlar, muammoli o‘qitish, adabiy va tarixiy integratsiyalar qo‘llanishi o‘quv jarayonining sifatini yanada oshiradi. Tolstoy ijodi orqali talabalarga nafaqat bilim, balki hayotiy saboq, axloqiy mezon va ma’naviy tayanch berilishi mumkin. Shu bois, adib asarlarini oliy ta’limda keng va chuqur o‘rganish dolzarb ilmiy-amaliy masala bo‘lib qolaveradi.

Lev Tolstoy asarlarini oliy ta’limda o‘qitish talabalar tafakkurini boyitadi, ularni axloqiy, estetik va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxs bo‘lib shakllanishiga xizmat qiladi. Bu asarlar orqali nafaqat adabiy bilim, balki hayotiy saboq, insoniy qadriyatlar va mustaqil fikrlash ko‘nikmalari ham shakllanadi. Shuning uchun Tolstoy ijodini ta’lim jarayoniga tatbiq etish nazariy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimov, A. Jahon adabiyoti nazariyasi. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2016. 67.
2. Rajabov, A. Adabiy qahramon va voqelik. — Toshkent: “Akademnashr”, 2020. 45.
3. Saidov, Z. Adabiyot o‘qitish metodikasi. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019. 123.
4. Fitrat, A. Adabiyot qoidalari. — Toshkent: “Fan”, 1993. 89.
5. Белов, С. А. Лев Толстой и педагогика. — Москва: Просвещение, 2001. 203.
6. Набоков, В. Лекции по русской литературе. — Санкт-Петербург: Азбука, 2012. 44.